

Törökvilág, Tajdon-kor

LAKNER DAVID

Mintha csak egy teljes életművet követő válogatáskötetet olvasnánk, olyan ez A hóhér könyvei. Benne elbeszélésekkel, de még esszéporttal is, amelyek korábban Utunk-évkönyvekben és folyóiratokban jelentek meg. Egymás mellé válogatásukkal pedig sikerült átfogó, színes képet adni a Szilágyi István-életműről. Nem véletlen, hogy a fülszöveg is a fontosabb állomásokkal von párhuzamot: az egyiket a Hollóidó világával rokonítja, másikat a nemrég megjelent Messze túl a láthatáron című regényhez köti. Utóbbi különösen releváns, hiszen a címadó novella a végre-va-lahára kijött regény előzménye, így annak elolvasása után feltehetően sokan lesznek kíváncsiak a másik Tompay Vajtha Mátyás-történetre.

Kifejezetten egységes Szilágyi prózája, miközben a harci jelenetek leírásától a lélektani bolyongásig mindent megtalálhatunk nála. Ezeket viszont teljesen a saját képére formálja, így pedig olyanok is szívesen olvasnak nála menetelésről és csatáról, akiket nem kifejezetten vonz az ilyesmi. A Hadban című novella is remekül példázza ezt. A törökkel való összecsapás éppúgy eszünkbe idézhet monumentális, izgalmas regényvilágokat, mint fárasztó harctéri mustrát, túlélszerű érzelmeket, romantizált öldöklést. Szilágyi viszont rámutat az egész lélekölő nyomorúságára: „Tán az Isten lát a nyomorult busurmán szemivei engemet, és csak éleszti a tüzet. Az ÚR mellette ült, ő is húzott a borból. Hagyd el, fiam, hadd nézzen, úgyse lát az mán tégedet, ő hát értette, mi gyötöri a hadnagyot. Aztán én is megértettem. Túl a tűzön, az ÚR sátorra sarkánál jókora halom állt török fejekből, azt nem szenvedhette Bancsy úr. Ha lankadt a tűz, mindegyre ránk vigyorgott, amelyik legfelül volt a rakás tetején.”

A másik, ami itt is rögtön szembetűnhet: a nyelv. Szilágyi úgy kanyarintja a szavakat, úgy fordít egybe archaikust és mait, hogy még a puszta olvasása is élvezetet jelent. Mintha csak egy idegen nyelvben vesznének el, megfog minket a szöveg zeneisége, majd újra is kell kezdenünk, hogy a jelentést bogyathassuk. Mégsem fáradunk bele, sőt,

végül már jobban is vágyunk ezekre a sűrű szövési összetett mondatokra, mint az egyszerűbbekre. Így a Hadban után bár könnyebben haladhatunk a Nagyapám nem hülígán dialógusában, egy számon kért diák köznapibb beszédére hagyatkozva, mégsem érezzük olyan erősnek ezt, mint a többi. Mondjuk, a rá következő Az emlékezés göröngyein-t, amely Erdély 1918-as megszállását emeli középpontba, hogy már az elején a Kő hull apadó kútba jól ismert színhelyéről halljunk: „addig valahogy sikerült távol tartanom egymástól a kétféle életemet, az újabb éveket az azelőtt Tajdonban elteltektől, mintha örökké attól kellett volna tartanom, ha egyszer a fejemben egymáshoz

közül kerülnek, elkezdenek vitatkozni, s megbolondulok”. Tökéletes egybefogása ez a Szilágyi-prózáinak, az egymástól távol eső világokat közös nevezőre hozó életműnek. Mégsem bolondulunk meg, ahogy a reformkori küzdelmek párbeszédbe lépnek a gyilkossá váló fiatalasszony összeomlásával, viszont beleborzongunk azokba a szellemi mélységekbe és történelmi távlatokba, amelyek a Hóhér könyvei novelláiban is megmutatkoznak.

Aztán már a csodálatos Vikendet olvasuk, és rögtön felülvizsgáljuk korábbi álláspontunkat. Itt ugyanis ismét a tömörsége a főszerep, illetve egy katonaság után álló fiatal kínlódása az életkezdéssel, a célok megtalálásával. Tökéletesen adja vissza a forma a tartalmat: „Hányszor képzeltek el az elmúlt másfél év alatt az első szabad hetet? Ezerszer? Lehet, csak ötszáznegyvennyolcszor. Na és hányszor gondoltunk arra, hogy három nap után megejtünk egy gyárba látogatást? Egyszer sem. Tehát ha mégis, annak az oka egyedül a bubópestis lehet. A jó öreg Gyémánt emlegeti mindig ezt a kórt, ha a dolgok nem stimmelnek. Tehát gyakran.”

Három év alatt ez már a harmadik Szilágyi István-kötet, igazán rendkívüli dolgunk van. Korábban elvégre egy-egy évtized is eltelt az újabb könyvig, esetleg a következő nagyregényig. Reméljük, a 82 éves szerzőtől olvashatunk még ezután is új köteteket.

